

РЕЛІГІЄЗНАВЧІ ЗНАННЯ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

Актуальність

Морально-етичний розвиток особистості, а саме виховання морально-розвиненої, духовно-зорієнтованої особистості є нагальною потребою нашого часу. Людство на початку ХХІ ст. стоїть перед викликом важливих проблем: екологічна, економічна, демографічна кризи, спалахи тероризму тощо. Сучасне суспільство відкидає важливі проблеми: мораль і духовність.

В умовах, коли нові моральні та етичні інституції знаходяться у процесі становлення, коли засоби масової інформації частіше виконують не виховну, а антивиховну роль, велика відповідальність за виховання спеціаліста й громадянина покладається саме на навчальний заклад.

Релігієзнавство – цілісна і водночас полідисциплінарна галузь гуманітарного знання, вивчення якої пропонується студентам старших курсів. У майбутніх фахівців у галузі фізичного виховання і спорту, котрі оволоділи знаннями з філософії, історії, культурології, соціології та інших, сформована достатня інформаційна база для осмислення поліфонічності методів дослідження релігії.

Релігієзнавство має свій, належний лише йому предмет дослідження, що виокремлює його в структурі гуманітарного знання. Ним є релігія в усій єдності її структурних елементів та функціональності. Релігія є передусім явищем духовним, вона впливає на всі сторони життя людини та суспільства. Розмірковувати про релігію не можна спрощено та однозначно.

Мета

Проаналізувати методіку викладання і роль релігієзнавства в системі підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту.

Основні завдання

1. Сформулювати методологічні принципи викладання дисципліни «Релігієзнавство» у вищому навчальному закладі спортивного профілю.

2. Визначити структуру, методи, принципи, поняття і категорії академічного релігієзнавства, структуру, соціальні функції релігії.

3. Підкреслити, що релігія – поліфункціональний феномен людської культури.

При викладанні нормативного курсу «Релігієзнавство» студентам світського вищого начального закладу спортивного профілю необхідно усвідомити, що академічне релігієзнавство – відмінна від теологічної сфера знань, яка застосовує у дослідженні релігії досягнення науки. Особливістю академічного релігієзнавства є дотримання світоглядного нейтралітету щодо релігії, толерантності, що відсутнє у богословсько-теологічному, конфесійно зорієнтованому релігієзнавстві. На відміну від релігійної освіти, яку здобувають у спеціалізованих навчальних закладах, релігієзнавча є світоглядно-плюральною, оскільки знайомить з різними поглядами на релігії, розкриває сутність багатьох віровчень, особливості історичного розвитку тієї чи іншої релігійної течії.

Релігія – суспільне явище у духовному житті людей, у їх духовній культурі. На думку відомого біблеїста і богослова Олександра Меня, при визначенні релігії, необхідно включати позалюдське начало, через зв'язок людини з яким виникає релігія [4, с. 33]. У сучасному суспільстві існують сотні релігій, кожна з яких прагне до збільшення своєї пастви. Як наслідок, на нашій планеті не залишилось жодної свідомої людини, яка б не визначилась у своєму ставленні до релігії. Це ставлення формується в кожній людини індивідуально. У випускників вищого навчального закладу спортивного профілю ставлення до релігії має бути сформованим під час ґрунтовних теоретичних та практичних занять.

Завдання релігієзнавства у вищій школі полягає, на нашу думку, у вивченні релігії, з погляду її культурологічної функції. Це означає, що майбутній фахівець в галузі фізичного виховання і спорту без оволодіння змістом цієї функції не може вважати себе

повноцінною особистістю та повноцінним соціальним суб'єктом своєї держави. Не менш важливу роль відіграє і світоглядна функція, як компонент світогляду кожної людини і суспільства. Без знання змісту цієї функції в студента не сформується цілісний, систематичний підхід до розуміння релігії.

Основні релігієзнавчі школи, концепції та підходи у вивченні феномену релігії з'явилися у другій половині ХІХ – початку ХХ ст. З цього часу у структурі релігієзнавства виокремилося декілька наукових дисциплін: філософія релігії, історія релігії, психологія релігії, соціологія релігії, футурологія релігії, феноменологія релігії, антропологія релігії, культурологія релігії та ін. Так, філософію і релігію поєднує те, що вони є різновидами відповідного світогляду. Соціологія релігії спирається на аналіз взаємодії релігії та суспільства. При цьому основна увага звертається на релігію як основний тип мотивацій соціальної поведінки. Психологія релігії сформувалася як наслідок цілеспрямованої роботи багатьох вчених вузькоспеціалізованих наук, таких як психологія, парапсихологія, невропатологія та ін. Історія релігії відтворює минуле різних релігій, зберігає інформацію про численні релігії, що існували і існують. Прогнозами та перспективами розвитку релігії у майбутньому займається футурологія релігії. Феноменологія релігії описує, класифікує та порівнює релігійні явища. Головне завдання релігійної антропології – дослідження людини в контексті релігійного світосприйняття. А основні принципи – єдність духовних і тілесних засад у людині (Здоровому тілу – здоровий дух). Особливістю релігієзнавчих дисциплін є те, що релігія в них виступає об'єктом дослідження, а різноманітність суспільних і духовних процесів розглядається у підпорядкованості саме розвитку релігії. В інших науках релігія досліджується в контексті їх сфери пізнання світу.

Як комплексна дисципліна релігієзнавство використовує різноманітні методи пізнання релігії: загальнофілософський, соціологічний, генетичний, історичний та ін. У процесі дослідження релігії вдаються до інтегрування індивідуальних методів і прийомів. А засобом пізнавальної організації діяльності є низка методологічних принципів, серед яких: принцип історизму, принцип об'єктивності, принцип толерантності, принцип

правового забезпечення свободи совісті, а також антропологічний і культурологічний.

Академічне релігієзнавство має свій набір понять і категорій. Як різновиди думки про загальні ознаки свого предметного поля, поняття і категорії релігієзнавства близькі за змістом і функціями, але, водночас, є і якісно специфічними формами мислення [3, с. 84-115]. До них можна віднести такі поняття як «тотемізм», «віра в духів», «церква», «іслам», «баптизм», «віруючий» та категорії «релігія», «релігійна віра», «релігійний досвід», «надприродне», «вільнодумство», «секуляризація» та ін. Одним з найважливіших у релігієзнавстві є поняття «релігійність». Воно характеризує кількісну і якісну визначеність суб'єктивного засвоєння релігійних ідей, норм, цінностей та їх вплив на життєдіяльність віруючих. Категорії релігієзнавства не можна вважати різновидом його понять.

При вивченні курсу «Релігієзнавство» ми не ставимо за мету узгодити погляди на релігію віруючого і невіруючого, а допомагаємо пізнати, дослідити релігію; виробити об'єктивні критерії в оцінці релігійного феномену; прищеплюємо фахівцям навички наукового аналізу для самостійного осмислення еволюції релігійного комплексу; розвиваємо практичні навички роботи з науковою літературою для критичного осмислення документів та першоджерел.

В процесі вивчення дисципліни студентам необхідно усвідомити, що релігія як соціальний феномен самовиражається через свої функції: компенсаційно-терапевтичну, світоглядну, регулятивну, комунікативну, інтегративну, дезінтегративну, ідеологічну, політичну та ін. Це дає можливість стверджувати, що релігія – поліфункціональний феномен. Кожна із перелічених функцій відповідає запитам, потребам, зрештою, інтересам певної групи спільнот.

Майбутнім фахівцям необхідно усвідомити, що релігія має власну специфічну структуру. В ній виділяють такі основні елементи як: релігійна свідомість, релігійні почуття, релігійний культ, релігійні організації. Головною метою своєї діяльності релігійні організації вважають формування в особи певних цінностей та ідеалів. Серед різноманітності релігійних організацій виокремлюємо чотири основні типи: церква, секта, харизматичні

культи, деномінації. Перелічені вище організації існують в Україні та знаходять своїх прихильників.

Джерелом ідеології кожної релігії є її святе писання. Так, у буддистів – (Трипітака, у християн – Біблія, у мусульман – Коран).

Християнство – це релігія, що вміщує весь набір ціннісних орієнтацій про те, як слід жити людині, про сенс морального буття, про совість, обов'язок, честь тощо. Величезні можливості містяться в пізнанні Біблії. Священна книга християн пропонує тисячолітній досвід у плані гуманістичного виховання людини. Сутність християнської моральності сформована у заповідях Мойсея та в Нагірній проповіді Ісуса Христа. Головне правило практичної моралі звучить в Нагірній проповіді: «Тож усе, чого тільки бажаєте, щоб чинили вам люди, те саме чиніть їм і ви. Бо в цьому Закон і Пророки» [2, Мт. 7:12]. Така настанова присутня в багатьох моральних вченнях Сходу та Заходу.

Християнська моральна доктрина велику увагу приділяє моральній відповідальності людини. Особа несе відповідальність за власні вчинки перед сумлінням та перед Богом. У Біблії наголошується на особистій відповідальності людини не лише за слова або чинки, але й за приховані думки, бажання та наміри [2, Мт. 5:21-30].

Важливою рисою християнської моральності є її активний характер, спрямованість на перетворення не тільки окремої людини, але й усього оточуючого соціуму.

Метою людського життя, згідно з християнським вченням, є спасіння. Це досягається кожним за умови безперервного духовного вдосконалення. Студентам університету фізичної культури необхідно наголосити на антропологічному аспекті. Так, в католицизмі і православ'ї спасіння вважається можливим лише за сприянням церкви та виконанням віруючими добрих справ. Протестантизм не визнає посередницьку рятівну роль церкви і висуває принцип особистого виправдання вірою.

Звертаючись до аналізу фактів, майбутнім фахівцям у галузі фізичного виховання та спорту, здоров'я людини та туризму, важливо усвідомити, що існує нерозривний зв'язок між тілом і душею людини. Так, вченими доведено, що релігійність позитивно впливає на стан організму. За даними дослідників, регулярні відвідини церкви принаймні раз у тиждень зменшують ризик смерті приблизно на 20 %. Ці висновки базуються на аналізі

здоров'я і способу життя понад 92 тисяч учасників дослідження з різних релігійних конфесій.

Молитва лікує не тільки душу, а й тіло. Науковці простежили за одужанням хворих, котрі перенесли операцію на серці. З'ясувалося, що в тих, за кого молилися рідні та близькі, ускладнень після операції було на 20-30% менше, аніж в інших пацієнтів.

Що таке віра? У чому її сутність? Відповідь на це запитання також дає Біблія. Так, апостол Павло говорить, що віра є впевненість в існуванні того, чого ми не бачимо [2, Євр.11:1]. Віра – природна властивість душі, як розум і почуття, це – феномен зцілення тілесного і духовного. Віра в Бога притаманна тільки людям. Жодна жива істота на Землі, навіть високоорганізована, не має такої властивості. Це здатність людського мозку, обумовлена спрагою пізнання. Попри розвиток науки, люди й досі не можуть пояснити усього, що трапляється у світі. Людину створив Бог, і ще тоді в неї було вкладено віру на генетичному рівні. Усі ми віримо в щось, у якусь вищу силу та вищий розум. Бог – це істота, що має особистість та духовне начало, але не має тіла. Так, у християнській релігії це Свята Трійця – Бог-отець, Бог-син, який на 33 роки отримав тілесну оболонку, та Святий Дух.

Атеїзм – це також віра, а не протилежність їй. Але йдеться про віру в прогрес, науку, в безмежність людського панування над природою, коли відкидається думка про існування надприродного, вищого, божественного.

Віра є нашим потенціалом, який потрібно реалізовувати. Важливо пам'ятати, що у вірі бере участь не лише мозок, а й серце – носій емоцій, котрі не завжди можуть контролюватися мозком. Мозок дає нам раціональне мислення, але є багато такого, що ми відчуваємо серцем. Ми пізнаємо світ через віру, а не тільки через фізичні закони.

Психологи стверджують, що віра в Бога зменшує неспокій і мінімалізує страх. Науковці дослідили, що віра відіграє позитивну роль у лікуванні депресії. Набожні люди мають на 75 % більше шансів вилікуватись. А якщо порівняти з атеїстами, то побожні люди краще дають раду життєвим негараздам і загалом щасливіші [5].

Вивчення студентами навчальної дисципліни передбачає також знайомство із розвинутими релігійними системами

нехристиянських релігій, новими релігійними рухами, а також із моделями державно-церковних відносин в історії України та у світі. У процесі їх вивчення майбутні фахівці опановують ідейні вчення, моральні цінності світових релігій – буддизму, ісламу, причини виникнення та спільні риси нових релігій та нетрадиційних культів. А отримані знання практично проявляються у сформованому вмінні орієнтуватися в різноманітних проявах релігійності в сучасному світі; аргументованих висновках стосовно ролі релігії в загальносвітових процесах; аналізі етапів історичного розвитку стосунків між державою та церквою в Україні та у світі.

Релігієзнавчі знання як складова комплексу професійної підготовки студентів забезпечують принцип світськості освіти, відповідають положенню правових документів про відокремлення школи від церкви, а церкви – від держави.

Важливе значення для формування духовного світу особи має увага викладача до студента як індивіда. Для успішного закріплення знань з дисципліни студентською молоддю необхідно заохочувати творчий поступ, надавати консультації з приводу проблемних питань, які обов'язково виникають при наполегливому навчанні. Знайомство з духовною світовою спадщиною формує стійку, впевнену, цілеспрямовану, адекватну в поглядах і поведінці особу, здатну самостійно приймати рішення. Така особа несе позитивні емоції та ідеї, розуміється на законах і проблемах суспільства, здатна бути відповідальною. Підсумком виховання християнської молоді повинні бути слова: «Я все можу в Тім, Хто мене підкріпляє, – в Ісусі Христі» [2, Фил. 4:13].

Висновки

В результаті вивчення курсу «Релігієзнавство» студент повинен знати:

1. Зміст релігієзнавства як навчальної дисципліни, теоретичні засади та понятійний апарат.
2. Причини, що визначають еволюцію релігії в сучасному світі.
3. Роль і значення конфесійних чинників у бутті українського народу; тенденції розвитку релігійних процесів в сучасній Україні.
4. Особливості традиційних і неорелігійних вірувань та їх послідовників.

5. Роль релігії в сучасних інтегративних процесах, вирішенні політичних, міжетнічних конфліктів, соціально-політичних рухах.

Отже, викладання й засвоєння релігієзнавства – важливий внесок у гуманітаризацію освіти. Релігієзнавчі знання в системі підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту покликані сприяти вихованню моральної, чуйної особистості, яка б керувалася у своїх діях не лише релігійною традицією і законами часу та суспільства, у якому вона живе, але, випереджаючи час, орієнтувалася б на загальнолюдські цінності, збагачуючи своєю діяльністю й особистим прикладом духовну культуру нашого народу та моральний досвід людства в цілому.

Література

1. Академічне релігієзнавство: Підручник / Уклад. А. М. Колодний. – К.: Світ Знань, 2000. – 862 с.

2. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / У перекл. проф. І. Огієнка. – К., Українське Біблійне товариство, 2002. – 1159 с.

3. Лобовик Б. О. Релігієзнавство в понятійно-категоріальних вимірах / Б. О. Лобовик // Релігієзнавство: предмет, структура, методологія. – К., 1996. – С.84-115.

4. Мень А. В. История религии: В поисках Пути, Истины и Жизни в 7-ми т. – Т. 1: Истоки религии / Предисл. С.С.Аверинцева. – М.: СП «Слово», 1991. – 287 с.

5. Сайт релігійно-інформаційної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.risu.org.ua/ukr/resources/statistics>.